

Erken Cumhuriyet döneminde *Cumhuriyet* gazetesi: Dış politik gelişmeler üzerinden ulus devlet inşası

Ömer Faruk Yücel*

Öz

İmparatorluklar döneminin bitişi ve ardından milletler devrinin başlangıcı gibi küresel dünya düzenini değiştiren büyük olaylar, genellikle modernleşme süreciyle anılan siyasî, sosyal ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Ulus devlet kavramı, liberal demokrasilerin hüküm sürdüğü modern ulusal yapının yerine kullanılmaktadır. Peki ulus devlet, hangi özellikleriyle varlığını sürdürmektedir? Ulus devlet olmak ulusu inşa etmek veya vatandaşlarına millî kimlik inşa etmek için yeterli midir? Ulus devletin ve millî kimliğin inşası çeşitli anlatı teknikleriyle gerçekleştirilmektedir. Ulus devlet olabilmek için anlatı tekniklerini farklı şekillerde kullanarak kitlelere ulaşabilen ve toplumsal hafızayı sürdürmek suretiyle millî kimliği vücuda getiren kitle iletişim araçları, son derece önemli ve etkilidir. Bu çalışmada, kurucu iradenin teşvikiyle kurulan *Cumhuriyet* gazetesinin yeni bir ulus devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin henüz ilk yıllarda karşılaştığı dış politik gelişmeler karşısındaki tutumu incelenmiştir. Misak-ı Milli hedefleri ve millî güvenliği ilgilendiren Musul meselesi,

İtalyan Tahşidatı ve güney sınırları meselesi gibi konularda üretilen haber ve köşe yazıları, yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın amacı medya yoluyla ulus devlet inşasının nasıl gerçekleştirildiğini tespit etmektir. Erken Cumhuriyet döneminde üretilen içerikler, *Cumhuriyet* gazetesinin olduğu kadar devrin hükümetinin de görüşlerini yansıtmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinin dış politik gelişmeler karşısındaki tutumu ile dönemin iktidarının bakış açısı arasında benzerlik olduğu görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi, Misak-ı Milli hedefleri kapsamında “öteki” kavramını üreterek “biz” yani Türk millî kimliğini tanımlamış, “genç” ve “yeni” sıfatları ile Türkiye Cumhuriyeti'ni dünyanın diğer ülkeleriyle eşit, modern bir ulus-devlet olarak yansıtmıştır.

Anahtar kelimeler: Ulus devlet, medya, millî kimlik, bellek, Cumhuriyet gazetesi

Cumhuriyet newspaper in the early Republican Period: Nation state construction through foreign policy developments

Abstract

Major events that changed the global world order, such as the end of empires' era and the beginning nations' era, occurred under the influence of political, social and technological developments generally associated with the modernization process. Nation state is used instead of the modern national structure in liberal democracies. So, with what characteristics does the nation state continue its existence? Is being a nation-state enough to build a nation or establish a national identity for its citizens? The construction of the nation state and national identity is carried through various narrative techniques. Mass media can reach the masses by using narrative techniques in different ways to become a nation state and create national identity by maintaining collective memory are extremely important and effective. In this study, the attitude of the *Cumhuriyet* newspaper established with founding will's encouragement, as a new nation-state, was examined by the Republic of Türkiye's foreign political developments in the first years. News and columns published on topics such as the Mosul issue, the Italian military buildup and the southern border issue concerning the National Pact goals and national security, were examined using the interpretative content analysis method. The aim of the study is to determine how nation-state construction is executed through the media. The contents produced in the early Republican period reflects the views of that period's government as well as *Cumhuriyet* newspaper. There is a similarity between *Cumhuriyet* newspaper's attitude against foreign political developments and the perspective of the period's

* Dr.Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, e-posta: omerfarukyucel4@gmail.com, ORCID-id: 0000-0002-3035-004X

power. *Cumhuriyet* newspaper, within the scope of the National Pact goals, produced “the other” concept and describe “we” that is Turkish national identity, and reflected the with the words “young” and “new” Republic of Türkiye as a modern nation-state with equal to other countries of the world.

Keywords: Nation state, media, national identity, memory, Cumhuriyet newspaper

Giriş

Yirminci yüzyıl, imparatorlukların parçalandığı ve ulus devletlerin kurulduğu bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Dünya savaşları ile iyiden iyiye çözülmeye başlayan imparatorluklardan kalan bakiyeler, dil, kültür ve toprak gibi müşterek unsurlarda birleşerek ulus devletleri kurmuşlardır.

Ulus devletlerin kuruluşunda çeşitli görüşler ortaya atılmışsa da özellikle iki temel fikrin ulus-devlet kavramını açıklamak bakımından önemli olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki ulus devlet yapısının toplumların iktisadî dönüşümlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir ki modernleşme süreciyle de doğrudan ilişkilidir. Zira Batı’da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlattığı ve ardından Sanayi Devrimi’yle ivme kazanan modernleşme süreci, beraberinde kentleşme olgusunu ve ortak paydalarda buluşan –buluşmak zorunda olan- kitleleri ortaya çıkarmıştır. Bu görüş, ulus devletlerin temeli olan millî birliğin kurulmasında toplumsal, teknolojik ve ekonomik dönüşümü etkili görmektedir. Gellner (2018) tarım toplumunda birbirinden bağımsız olarak yaşayan toplumların kültürel birliği sağlayamadığını fakat sanayi toplumuyla birlikte kentleşme, iktisadî gelişme ve teknolojik dönüşümün millî kültürü ve birliği temin ettiğini vurgulamaktadır.

İkinci temel düşünce ise ulusların inşasında etnik kökenin tarihî süreçte oynadığı role yapılan vurgudur. Smith (1991) Gellner’den farklı olarak devletin oluşumunda tarihî etnik bağın önemine vurgu yapmaktadır. Millet içindeki topluluklar, etnik kökenlerine mündemiç olan kültürel bağdan aldıkları güçle söz konusu değişimin mimarı olabilmişlerdir.

Smith gibi Armstrong da etnik bağların milletlerin oluşumunda önemli bir etkisi olduğunu belirtmekte; fakat Fredrik Barth’ın katkısıyla elverişli olduğunu düşündüğü etnisitenin grup üyelerinin algılamalarına göre değişebileceği görüşünden hareketle sembol ve mitlerle kendini belli eden kolektif kimlik farklılıklarına odaklanmanın etnik grupları tanımlayıcı olduğunu ifade etmektedir (Özkırımlı, 2009, s. 213-215).

Öte yandan Anderson (2020), dinî cemaatlerin ulus olma fikrini inşa etmede etkili olduğunu belirtmiştir. Anderson’a göre bağımsız toplulukların millet olma fikrinde birleşmelerinde din, dil ve kültür gibi ortak kültürel kodlar vardır. Modern anlamda ulus, aynı zaman diliminde yaşayan milyonlarca insanın “eşzamanlı” bir şekilde aynı yaşam pratiklerinden geçtiğine inanmasıyla kurulmuştur (Anderson, 2020, s. 27-45).

Hobsbawm (1995, s. 24), millet mefhumunu tanımlayıcı çalışmaların kesin bir sonucu olmadığını belirterek milletin modern anlamda toprak esasına dayanan bir topluluk ile ilişkilendirildiği müddetçe anlamlı olduğunu vurgulamış, esasen milletin milliyetçilik ideolojisinin bir icadı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda Hobsbawm ve Ranger’a göre (2006, s. 17); modern döneme ait olan ve ‘icat edilmiş gelenekler’ olarak ulus kavramı ve onunla bağlantılı olan milliyetçilik, ulusal semboller ve tarih ile ilgili fenomenlerle ilişkili bir toplum mühendisliğine dayanmaktadır. Hobsbawm’ın millet tanımıyla Anderson’un hayali cemaat dediği millet fikri birbirine yaklaşır. Zira her ikisi de birliği oluşturan düşüncenin ideolojik bir inşa süreci olduğu fikrinde birleşmektedir.

Ulus devlet yapıları içerisinde milliyetçiliğin yeniden üretilmesinde medyanın oynadığı rol son derece etkilidir (Durur, 2011). Zira medya, milletleri belli fikirlerin etrafında toplayan, onlara belirli idealleri aşıl原因an, hatta bu ideallerin kutsal olduğunu bildiren eğitici, kültür kazandırıcı ve bilgilendirici etkilere sahiptir. 20. yüzyılın başında en etkili kitle iletişim araçları gazete ve dergilerdir. Bu çalışma, ulus devlet olmanın gerekliliklerinin gazetecilik faaliyeti yoluyla nasıl aktarıldığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çerçevede

Cumhuriyet'in kuruluşundan hemen sonra kurulan *Cumhuriyet* gazetesinin ulus devlet olma bilincini geliştirmek için dış politik gelişmelere bakışı tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı, ulus devletlerin temel dayanağı olan milliyetçiliğin gazetecilik yoluyla her gün yenilenen bir ideoloji olduğu savından hareketle kurucu iktidarın sözcüsü konumunda olan *Cumhuriyet* gazetesinin Misak-ı Milli ve millî güvenlik hedeflerini merkeze alarak ulus-devlet inşasını nasıl gerçekleştirdiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmanın araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1- *Cumhuriyet* gazetesi ulus-devlet inşasını hangi olaylar üzerinden gerçekleştirmiştir?

2- *Cumhuriyet* gazetesi, erken Cumhuriyet döneminde dış politik gelişmeleri nasıl bir tutumla ele almıştır?

3- İncelenen dönemde gazetenin yayın politikası ile Cumhuriyet'in kurucu siyasi kadrosu arasındaki politik uzlaşma noktaları nelerdir?

Bu sorulara cevap verebilmek için *Cumhuriyet* gazetesinin yayın hayatına başladığı 7 Mayıs 1924 tarihinden itibaren 60 gün boyunca yayınlanan ve dış politik gelişmeleri konu edinen içerikler ulus devlet inşası çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu sürenin seçilmesinin sebebi söz konusu dış politik gelişmelerin, Misak-ı Milli sınırlarını ilgilendiren olayların geçtiği bir dönemi kapsamasıdır. Bu dönemde Musul meselesi başta olmak üzere güvenliğinin tesis edilmesinde olduğu kadar ulusun bölünmez bütünlüğü açısından önem arz eden dış politik gelişmelere ilişkin görüş ve düşünceler, nasıl bir kamuoyunun oluşturulmak istendiğini anlamak bakımından son derece önem arz etmektedir. Bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle kurulan *Cumhuriyet* gazetesi üzerinden söz konusu gelişmelerin okunması, gazetenin yayın anlayışı kadar Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenen politikaların niteliğini gözlemlemek bakımından da önemlidir.

1. Ulus inşasında sürükleyici güç: Toplumsal hafıza

Bellek, insanın içinde doğup yetiştiği çevreyle ilişkili olduğu için bellekle ilgili çalışmalar, toplumsal bellek kavramına ayrı bir önem atfedildiğini göstermektedir (Kocabaş, 2020, s. 61). Bu yüzden toplumsal hafıza ile ulusun inşa edilmesi arasında da güçlü bir bağ söz konusudur. Ulus-devleti inşa etmeden önce ulus inşasının şekillendirilmesi ve bunun toplumsal hafızaya aktarılması son derece önemlidir.

Halbwachs tarafından ortaya atılan toplumsal bellek (hafıza) kavramı, bireylerin çevre etkisinden bağımsız müstakil bireysel bellekleri olamayacağı, bunun yerine sosyal bir çevrede yetiştikleri için toplumsal iletişim ve etkileşimin sonucunda oluşturdukları ortak hafıza şeklinde tanımlanabilmektedir (Assman, 2015, s. 44). Bu tanımdan hareketle Assman, hatırlama figürleri kavramını üretmiş ve toplumsal belleğin üç temel özellik (zaman ve mekâna bağlılık, gruba bağlılık, tarihin yeniden kurulması) yoluyla inşa edilebildiğini vurgulamıştır (Assman, 2015, s. 46-50).

Assman (2015) toplumsal hafızanın toplumun ortak değerleriyle yüklü uygulamaları sonucunda hatırlamanın gerçekleştiğini belirtmiş, bu tespitini ise şu şekilde açıklamıştır: “Toplumsal belleğin zaman ve mekân kavramları, söz konusu grubun duygusal ve değerlerle yüklü yaşam bağlamı içindeki iletişim biçimleri ile oluşur. Bunlar toplumsal belleğin içinde, bir grubun öz imgesi ve hedefleri için anlamlı ve duygu dolu bir vatan ve yaşamöyküsü olarak ortaya çıkar” (Assman, 2015, s. 48).

Toplumsal hafıza, bir gruba veya topluma olan aidiyetin etkileriyle şekillenmektedir. Connerton (2014) *Toplumlar Nasıl Anımsar?* isimli eserinde bireylerin anılarını toplumun çevrelediği unsurlar yoluyla korunduğunu belirtmiş ve şunları söylemiştir:

Anılarımızı, bizi kuşatan maddeler ortamına bağlayarak koruruz. Onları canlandırmak istersek, ilgimizi toplumsal uzamlara yöneltmemiz gerekir; içinde yaşadığımız, adımlarımızla ikide bir üzerinden geçtiğimiz, her zaman girebildiğimiz, her an kafamızda canlandırıp kurabildiğimiz

uzamlarımıza yöneliriz. Anılarımız, grubun zihinsel ve maddi uzamlarına yerleştirilmiş durumdadır. (Connerton, 2014, s. 67)

Traverso (2009), *Geçmişî Kullanma Kılavuzu* isimli eserinde tarihi doğuran belleğin zamanla tarihin bir alanı hâline dönüştüğünü belirtmektedir. Tarih, bugünden geçmişî ve belleği değerlendirdiği için toplumsal hafızayı oluşturur ve bellekler de toplumsal hafıza tarafından yapılandırılır. Bu tespitten yola çıkarak resmî bellek ile güçlü bellek kavramlarını üreten Traverso (2009, s. 44) kurumların ve devletlerin resmî bellekleri desteklediğini ifade ederek bu belleklerin gücüne bağlı olarak kabul edilebilirliğini ve görünürlüğünü arttırabileceğini belirtmiştir.

Toplumsal hafıza belirli bir grubun, büyük ölçekte bir ulusun müşterek biçimde sahip olduğu unsurlardan meydana geldiği için o grubun kimliğini de inşa etmektedir. Millî kimlik, bir ulusa ait kimliklerin “öteki” ile mücadelesi yoluyla inşa edilir; başka bir deyişle ötekiyle eşit haklara ulaşmak ve kendi kimliğinin tanınması için uğraşır (Türkoğlu, 2010, s. 214). Bu uğraşı, esasında grup üyelerine anlatılar yoluyla aktarılır ve toplumsal hafıza böylelikle pekiştirilmiş olur.

Toplumun zihinsel üretim faaliyetinde önemli bir rol üstlenen kitle iletişim araçları, toplumsal hafızanın oluşturulmasında önemli bir etkiye sahiptir (Diken Yücel ve Yücel, 2024). Dolayısıyla medya yoluyla toplumsal hafızanın belirli yönlerde inşa edilebilmesinin mümkün olabileceği savı, son derece güçlüdür.

2. Ulus devletin ve millî kimliğin inşasında medyanın etkileri

İnsanın maddî ve manevî ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kendini ifade etme ve belirli bir gruba veya ideolojiye olan bağlılığını belirtme çabası, ona toplumsal hafızanın etkileriyle bir kimlik kazandırır. Esasında bu durum, insanın çevresinden bağımsız yaşayamadığının bir göstergesidir. Ulus devletler ve millî kimlikler de toplumsal hafıza yoluyla –ki bu hafıza muhtelif güçler tarafından yapılandırılabilir– inşa edilirler. Bu inşa sürecinde en etkili kavram ise anlatıdır. Burada kast edilen anlatı her türlü ifade aracına işaret edebilecek ürünlerdir. Mesela sinema filmi, roman, hikâye, müzik, makale, fotoğraf vb. her türlü ifade mahsulü, birer anlatıdır ve aynı zamanda toplumsal hafızayı inşa edebilecek bir niteliğe sahiptir.

Geçmişe bugünden bakmayı bir inşa süreci olarak değerlendiren Sarlo (2012), anlatının birey denetiminin dışında gerçekleşen bir toplum algılamasına yol açtığını belirtmektedir. Sarlo’nun şu ifadeleri anlatının toplumsal hafıza ve ulus devlet inşası sürecindeki etkisini anlamak bakımından önemlidir: “Geçmişte yaşanan zaman yok edilemediği, insanı kâh esir alan kâh azat eden acımasız bir takipçi olduğu için, geçmişin şimdiki zamana yaptığı akınlar ancak anlatı yöntemleri –ve bu yöntemler sayesinde anlamlı ve yorumlanabilir bir sürekliliği görünür kılan bir ideoloji- aracılığıyla örgütlendiği ölçüde anlaşılabilir” (Sarlo, 2012, s. 11-12).

Ulus devlet yapıları modernist bakış açısıyla değerlendirildiğinde liberal demokratik sistemlerdir. Peki ulus devlet içinde yaşayan insanlar, sahip oldukları farklılıklara rağmen ulusa olan aidiyetini, başka deyişle millî kimliğe sahip oldukları bilincini nasıl edinecekler? Greenfeld ve Eastwood (2007, s. 257-263) millî kimliğin dünyada ulusların her ferdine eşit ve liyakate dayalı şekilde yaklaşacağı dünya-imajı kavramsallaştırmasıyla temel bulduğunu; milliyetçiliğin temel politik uygulaması olan devletin¹ de modern ve demokratik sistemlerde halkın kendi kendisini yönetme gücüyle pekiştirildiğini belirtmektedirler.

¹ Yazarlar burada devleti Weber’in “meşru şiddet tekeli elinde bulunduran aygıt” şeklindeki tanımlamasıyla ele almakta ve tam anlamıyla modern zamanlarda devletin gelişimine ulaşmış olduğu fikrini takip etmektedirler. Zira bu fikir devleti yönetenler dahil herkesten bağımsız soyut düzeyde algılanması gereken bir aygıttır (Greenfeld ve Eastwood, 2007, s. 260-261).

Toplumsal hafızayı mütemediyen yenileyen kitle iletişim araçları, millî kültürü inşa ederken insanlara ulus devlet yapısında yaşadıklarını ve bir millî bir kimliğe sahip olduklarını öğreten sembolik bir köprü işlevi görürler. Dolayısıyla medya, ulus devletin inşasında son derece önemli bir etkiye sahiptir.

Gerbner, iletişim ve medyanın etkisini *cultivation* (yetiştirme) kavramıyla açıklamaktadır. Gerbner'e göre (2014, s. 271); medya içerikleri insanların münferit eylemlerine değil toplu olarak gerçekleştirdikleri eylemlere (ortak toplumsal meseleler, bakış açıları gibi) dair içerik göstergeleri üretmek suretiyle kültürel bir etkide bulunur. Bu kültürel göstergeler insanlara anlık olarak ne yapmaları gerektiğini iletmez; fakat yapılanların anlamlarını öğretir. Bu mesajların çevrelediği sınırlamalara karşı çıkanlar ise kendi mesajlarını medyanın içerik üretim sistemine "gelişigüzel şıngılamak ile kendilerini tatmin edemezler; kurumsal amaçlara uygun olarak üretilen mesajları yaratan politikalara ve yapılara iştirak etmelidirler" (Gerbner, 2014, s. 273-274). Dolayısıyla medyanın bir kültür tesis edebilmesi, mevcut ulus-devlet ve millî kimliğe atıfta bulunan ortak ve daha homojen meselelerle yakından ilişkilidir. Bu görüşe göre insanların medya gündemiyle vatandaşlık gündemi arasında müspet bir tutarlılık olduğu söylenebilmektedir.

Ulus devletlerin önemli bir özelliği olan kitle demokrasisi de modernliğin özüyle bağdaşmayan siyasî ve sosyal meseleler tarafından çevrelenmiş durumdadır. Williams (2017, s. 441) kitle demokrasilerinin kaynağında "son derece güçlü kitle iletişim araçlarının" olduğunu belirtmiş ve bu araçların kamuoyunu biçimlendirerek yönlendirdiğini vurgulamıştır. Medyanın toplum üzerindeki etkisi, iktisadî kaygıların yanı sıra mevcut erk/güç ilişkileri sonucu gerçekleşmekte ve bu da kültürel kimlikler üzerinde çeşitli etkilere yol açmaktadır (Mora, 2008, s. 13).

Milliyetçiliğin yeniden üretilmesinde medyanın oynadığı rolle ilgili olarak Durur (2011, s. 48) millî kimliğin toplumsal hafızayı besleyen çeşitli hadiseler üzerinden medyadaki 'milliyetçi söylem' yoluyla yeniden inşa edildiğini belirtmektedir. Ulus devlet içinde medya, kolektif bir millî kimliği kurabilmek ve toplumsal birliği sağlayabilmek için 'öteki'yi tehdit unsuru olarak göstermekte, dil yoluyla milliyetçi söylem yeniden inşa edilmektedir (Durur, 2011, s.48-49).

Toplumsal hafızanın, dolayısıyla ulus devlet bilincinin inşası, belirli anlatı yollarıyla gerçekleştirilmektedir. Kitle iletişim araçları/basın, toplumsal hafızanın inşası sürecinde anlatı tekniklerini kullanarak belirli olayları kavramsallaştırmak suretiyle metne tarihî bir nitelik kazandırma işlevi görürler. Böylece geçmiş yeniden inşa edilir ve tarihin o anki çerçevesine ilişkin bir görüş sunar (Başaran İnce, 2010, s. 17-19).

Ziya Gökalp (2006, s. 71-72) milliyet düşüncesinin oluşmasında, bir milletin kültür ve medeniyetinin gelişmesinde, hatta devlet ve vatan gibi milliyetçiliğin de işlediği kavramların doğmasında en önemli unsurun dil topluluğu olduğunu ifade etmektedir. Dilin, milleti, milliyeti ve millî devleti oluşturmadaki rolü, bir insanın gruba olan bağlılığını dil ile öğrenmesinden ileri gelmektedir. Gökalp (1990) *Türkçülüğün Esasları* isimli eserinde dilin bu yönünü şu şekilde açıklamaktadır:

Daha beşikte iken, işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki en çok sevdiğimiz lisan ana dilimizdir. Ruhumuza vücut veren bütün dinî, ahlakî, bedîî duygularımızı bu lisan vasıtasıyla alırız. Zaten ruhumuzun içtimaî hisleri, bu dinî, ahlakî, bedîî duygulardan ibaret değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi cemiyetten almışsak, daima o cemiyette yaşamak isteriz. (Gökalp, 1990, s. 17)

Gökalp'in bu düşünceleri ortak toplumsal hafızanın oluşmasında dilin süreç içerisindeki rolüne, zamanla insan ve toplumu belli noktalarda birleştiren ulus yapıcı niteliğine dikkat çekmektedir. Ulus devletlerin inşasında dilin bu tesiri kitleye yayma rolünü ise medya/iletişim araçları almıştır. Gökalp, Tarde'nin milliyet fikrinin aynı dille konuşan insanları ortak bir vicdan etrafında toplayan gazete ile birlikte doğduğu fikrine katılarak

milliyet fikrinin yayılmasında basının rolüne ayrıca dikkat çekmiştir (Gökalp, 2006, s. 11). Anderson (2020) hayalî cemaat olarak nitelediği millet düşüncesinde de gazetenin oynadığı rolde Gökalp ile paralel bir düşünceye sahiptir. Anderson'un şu satırları, 20. yüzyılda gazetenin bireylerin bir millete/gruba ait olma fikrini benimsemelerinde ne kadar etkili bir araç olduğunu göstermektedir:

Diğer yandan, kendi gazetesinin, tıpatıp aynılarının otobüste, berberde, komşularında tüketildiğine tanık olan gazete okuru, hayali dünyanın gündelik hayata köklerini sıkı sıkıya salmış olduğu konusunda teskin edilmiş olur. *Noli Me Tangere*'de olduğu gibi kurgu, gerçekliğe sessizce ve sürekli sızar; böylelikle de modern ulusların ayırt edici özelliği olan toplumun anonimliğe duyduğu güveni yaratır. (Anderson, 2020, s. 55)

Bu tespitten yola çıkarak milletlerin ulus-devlet kurma girişimlerinin hız kazanmasıyla sanayileşme ve ona bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme olgusunun da gelişmeye başladığı görülmüştür. Bu gelişmeye paralel olarak 19. ve 20. yüzyılda teknolojik gelişmelerin de katkısıyla iletişim araçları ve özellikle gazete, halk arasında yaygınlaşmış, bilgilendirme ve haber verme işlevleriyle hayatın merkezine yerleşmiştir. Bu dönemde ulus devlet ve millî kimlik inşasında özellikle gazete, halkı belirli bir fikir etrafında toplamayı başarabilmiş yegâne iletişim aracıdır. Aynı dili konuşan insanlar, ortak kültürel kodları gazete yoluyla paylaşarak millî kimliğin inşasını önemli bir şekilde pekiştirmeyi başarmışlardır.

3. Yöntem

Bu çalışmada kuram tabanlı örnekleme tercih edilmiştir. Kuram tabanlı örnekleme veya kuramsal örneklem, araştırma sorularına yanıt verebilmek için kuramın geçerliğini sınamak, belirli kavramları ortaya çıkarmak veya derinleştirmek için araştırmacının hayatın belirli kesitlerini veya olgularını kesit olarak belirlediği örnekleme yöntemidir (Baltacı, 2018, s. 255-256). Bu çalışmanın evreni Cumhuriyet dönemi Türk matbuatı iken; örnekleme Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından kurulan *Cumhuriyet* gazetesidir. Bu gazetenin seçilme sebebi ise kurucu devlet idaresine olan yakınlığı ve bağlılığıdır². Bu sayede üretilen içerikler, gazetecilik faaliyetinin yanı sıra dönemin hükümetinin de ulus devlet inşasında nasıl konumlandığını anlamak bakımından fikir vericidir.

Araştırma sorularına yanıt verebilmek için ulus devlet, millî kimlik, toplumsal hafıza ve medya konularına ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiş, medya içerikleri yoluyla ulus devlet inşasının nasıl gerçekleştirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Arşiv taraması tekniği yoluyla gazetenin ilgili içeriklerine ulaşılmıştır. Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Dijital Kütüphane Sistemi (2025) üzerinden *Cumhuriyet* gazetesinin kuruluşundan itibaren toplam 60 günlük süre boyunca tüm sayıları taranmış ve çalışmanın amacına uygun olan nüshalarına ulaşılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı ile uyumlu gazete haberleri ve başyazar Yunus Nadi'nin toplamda 22 adet yazısı tespit edilmiştir. Tespit edilen Eski Harfli Türkçe (Osmanlıca) içerikler transkripsiyon uygulaması sonrasında Yeni Harfli Türkçeye çevrilmiş, elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Nitel araştırma tasarımı çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada, genellikle tanımlayıcı araştırmalarda kullanılan yorumlayıcı içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Drisko ve Maschi'ye göre (2016, s. 3-5) çalışmanın amacına uygun biçimde ilk elden edinilen verilere uygulanan yorumlayıcı içerik analizi, anlamı keşfetmeye yönelik bir araştırma yöntemidir.

Yorumlayıcı içerik analizi, temel içerik analizi metodolojisi ve araştırma geleneğine benzemekle beraber araştırmacıya birtakım imkânlar sunmaktadır. Ahuvia'ya göre (2001, s.

² *Cumhuriyet* gazetesinin tanıtıldığı bölümde gazetenin yayın politikası ve kuruluş sürecine ilişkin açıklamalar, gazetenin dönemin iktidarına olan yakınlığını göstermektedir.

149-150) “yorumlayıcı içerik analizi odak metinlerin yorumlanmasını, ana akım bilimin diğer veri biçimlerinin karmaşık yorumunu ele aldığı şekilde” inceler.

Yorumlayıcı içerik analizi yönteminin bir diğer önemli avantajı geleneksel içerik analizinde olduğu gibi kitle iletişim araçları mesajlarına yalnızca nicel veriler çerçevesinde değil daha bütüncül bir perspektifle bakmaya imkân tanınmasıdır. Özellikle içeriğin daha karmaşık olduğu durumlarda yalnızca nesnel verilere dayalı değil belirli bir bakış açısından yapılacak yorum temelli değerlendirmeler, içeriğin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında daha etkili olabilir (Ahuvia, 2001, s. 162).

Bu çalışmada *Cumhuriyet* gazetesinin kuruluşunu takip eden günlerde toplumsal hafıza, ulus devlet ve millî kimlik unsurlarını nasıl inşa ettiği incelenmiştir. Bu kapsamda gazetede yayınlanan içerikler, kendi devrinin sosyal ve siyasî şartları dikkate alınarak incelenmiştir. Dış politik gelişmeler çerçevesinde ulus devlet inşasının hangi çerçevede gerçekleştirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle dış politika, millî güvenlik ve Misak-ı Millî hedeflerini ihtiva eden haber ve köşe yazıları belirli başlıklar altında toplanmış, ardından içerikler dönemin koşulları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4. Cumhuriyet gazetesinde dış politik gelişmeler ve ulus devlet inşası

Cumhuriyet, ilân edildikten sonra ulus-devlet inşası o dönemin en önemli kitle iletişim aracı olan gazeteler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Basın, yeni bir ulus devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilkeleri doğrultusunda ideal vatandaş oluşturmada önemli bir role sahip olmuştur (Temel, 2020, s. 418). Gazeteler, vatandaşları muhtelif kavramlar etrafında toplamaya yarayan en etkili araç olmuştur. Hele ki bu gazete, o dönemin hükümeti tarafından bizzat desteklenen bir yayın olduğunda söz konusu inşa süreci, yalnızca bir gazetecilik faaliyeti değil aynı zamanda hükümetin üretmeye çalıştığı siyasî pratikler hakkında da önemli bilgiler verir. Bu bakımdan çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen *Cumhuriyet* gazetesi, milliyetçiliğin bu dönemde nasıl temsil edildiğini ve ulus-devlet fikrinin hangi temeller üzerine inşa edildiğini göstermesi bakımından önemli bir belge hüviyeti taşımaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamalarından itibaren Cumhuriyet rejiminin beraberinde getirmiş olduğu değişimleri ve yenilikleri halka aktarmayı görev edinmiş olan *Cumhuriyet* gazetesi, 7 Mayıs 1924 yılında yayın hayatına başlamıştır. Yunus Nadi Abaloğlu’nun önderliğinde kurulan gazeteye ayrıca Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel’in onar bin liralık mali katkısının olduğu ve kuruluş aşamasında Atatürk’ün desteğinin de bulunduğu bilinmektedir (Kaya, 2010, s. 76).

Cumhuriyet gazetesi Cumhuriyet’in ilanından sonra Atatürk’ün de yönlendirmesiyle hükümetin gerçekleştirdiği inkılapları halka aktararak “kuvvetli bir kamuoyu oluşturmak” için rejimin adaşı olan bir gazete çıkarma fikrinden doğmuştur (Arıkan, 2023). Millî Mücadele Dönemi’nden itibaren Yeni Gün gazetesiyle başlayan ve *Cumhuriyet* gazetesiyle devam eden kurucu idareye ve rejime destek olan Yunus Nadi, gazeteci bir milletvekili olarak basın ve iktidar arasında da önemli bir iletişim işlevini yerine getirmiştir (Böke, 1994).

Cumhuriyet gazetesi, Cumhuriyet’in ilanından sonraki yıllarda merkezî hükümetin belirlediği siyasî, sosyal ve iktisadî kalkınma programına uygun bir yayın içeriği üretmiştir. Gazetenin kuruluş sürecindeki bilgilerden de anlaşılacağı üzere yeni siyasî oluşumu destekleme yönünde hareket etmiştir. Cumhuriyet’in ilanı sonrası gerçekleştirilen pek çok inkılap ve üretilen politikalar ulus devlet inşasına uygun bir çerçevede şekillenmiştir.

Milliyetçilik ideolojisinin basında temsil edildiği önemli gazetelerden biri olarak *Cumhuriyet* hem inkılapların gerekliliği konusunda hem de modern bir ulus-devlet inşasının toplumsal hafızayı pekiştirmesinde önemli bir işlev görmüştür. Köşe yazarları, haberler ve haber dili modern ulus-devlet inşasının gerekliliğini her fırsatta vurgulamıştır.

1924’teki dış politik gelişmelerin merkezinde Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Musul meselesi yer almıştır. Bir diğer mesele ise “Fransa ve Güney Sınırları” başlığı altında

işlenen konulardır. Son olarak Ege adalarını ve millî güvenliği doğrudan ilgilendiren “İtalyan Tahşidatı” konulu içerikler incelenmiştir.

4. 1. Musul meselesi

Cumhuriyet gazetesi, kuruluşundan itibaren ulus-devlet inşasını muhtelif unsurlarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde ulus-devlet fikrini güçlü tutan konulardan bir tanesi de Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer almasına rağmen Lozan Antlaşması ile Türkiye’ye bırakılmayan Musul meselesi olmuştur. 13 Mayıs 1924 tarihli 7 numaralı nüshada “Musul Meselesi İngiltere İçin Gaz Meselesidir” başlığıyla verilen haberde, İngilizlerin Musul bölgesinde ve genel olarak Irak’ta bulunmasının kısa bir tarihçesine değinilmiştir. Buna göre I. Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin paylaşılması söz konusu olduğu dönemde Fransa ve İngiltere arasında Musul anlaşmazlığı çıkmış, ardından İngilizlerin Suriye’de Fransa’ya destek olması ve bu bölgeden çekilmesi sonucunda Musul’un hâkimiyeti İngilizlere kalmıştır. Gazetede habere göre İngiltere’nin burada kalmasının tek sebebi gelecekte önemli bir değer olacak zengin gaz kuyularının ve petrol kaynaklarının varlığıdır. Şu satırlar *Cumhuriyet* gazetesinin Musul meselesine bakışını göstermesi bakımından önem arz etmektedir: “Son devrin bütün siyasî hareketlerinin altında iktisadî amiller vardır. Politika için politika, harp için harp, istila hırslarını tatmin için istila zamanı geçmiştir. Devletlerin her hareketlerinde iktisadî sebepler bulmak mümkündür. İngiltere’yi Musul meselesinde de bu kadar muannid (inatçı) ve musır (kararlı) bir vaziyet almaya mecbur eden sebepler iktisadidir” (Cumhuriyet, 1924b, s. 1).

Haberin devamında İngilizlerin Musul ve Irak’ta çok fazla masraf yaptıkları, bunun da zengin petrol/gaz kaynakları için katlandıkları bir süreç olduğu belirtilmiştir. Haberde ayrıca İngiliz *Times* gazetesinin Musul meselesiyle ilgili yayımladığı yazıdan bir kesite yer verilmiştir. Yazıda İngiltere’nin haklılığını ortaya koymak için bölgede yaşayan insanların etnik kökenlerinin Türk olmadığı ve Türklerin de Musul’u istemelerinin esas sebebinin petrol olduğu vurgulanmış, İngilizlerin “yeni bir Asuri imparatorluğu” kurmaya çalıştığı iddiasının ise Türklerin esas niyetlerini örtmek amacı taşıdığı ima edilmiştir (Cumhuriyet, 1924b, s. 2).

Cumhuriyet gazetesinin başyazarı Yunus Nadi, 17 Mayıs 1924 tarihli nüshada “Lozan’ın Tamamıyeti” başlıklı bir yazı kaleme almış ve burada Japonya’nın Lozan Antlaşması’nı tasdik etmesinin önemli olduğunu belirterek bu hadiseyi Musul meselesiyle ilişkilendirmiştir. Başyazara göre Japonların Lozan’ı tanınması ile İngiltere Başvekili Ramsay MacDonald’ın Musul meselesinden dolayı Türkleri zora sokamayacaklarını ima eden konuşmasının üst üste gelmesi basit bir tesadüf değildir. Yunus Nadi, Musul’un şarta bağlı statüsüyle ilgili umutlu olduğunu ifade etmiş, yazısının sonunda ise Lozan’ın tam anlamıyla tanınmasıyla ilgili olarak şu ifadelerle yer vermiştir: “Fakat buna rağmen yine bu tasdik ve tamamıyet Türk efkâr-ı umumiyesinde memnun ve inşirah ile kabul edilmekten geri kalmayacaktır. Çünkü bu bizim canımızla ve kanımızla hak edilmiş bir neticedir” (Abaloğlu, 1924a, s. 1). Bu sözler ile Yunus Nadi “biz”i inşa etmiştir; Türk ulusunun haklı mücadelesini vurgulamak suretiyle ulus devletin hukukî temellerinin meşru mücadeleler sonucunda kazanıldığı vurgulanmıştır.

19 Mayıs 1924 tarihli nüshada başyazar Yunus Nadi, “Musul Müzakereleri” başlıklı yazısıyla Türkiye’nin Musul meselesindeki haklarını izah ederek İngiltere’nin Irak ve Musul’daki varlığını sorgulamıştır. Müzakerelerin başladığı gün kaleme aldığı yazıda Türkiye’yi “Yeni Türkiye” şeklinde isimlendirmiş, görüşmelerden barışın çıkmasını temenni ettiğini ifade etmiştir. Fakat bu barış, Türkiye’nin hakları gözetilerek yapılmalıdır; çünkü artık Türkiye de kendi bölgesinde söz sahibi olan ve menfaatlerini koruyan bir devlettir. Yunus Nadi’nin Musul meselesiyle ilgili şu satırları *Cumhuriyet* gazetesinin bu konudaki duruşu kadar yeni ulus devlet vurgulamasıyla inşa edilmeye çalışılan toplumsal hafızanın niteliğini göstermesi bakımından da son derece önemlidir:

Diyorlar ki Musul meselesi İngiltere için petrol meselesidir. Öyle mi? Bu doğru mu? O hâlde cevap vererek biz söyleyelim ki Musul meselesi bizim için de petrol meselesi ile beraber hayati bir siyaset meselesi ve bir hissiyat meselesidir, ondan sonra da daha büyük bir kuvvetle petrol meselesidir. Yeni Türkiye dahi iktisadî hayatın manasını müthiş demir çenberler içinde pek âlâ İngiltere kadar anlamıştır. Bu hakikatin bilinmesi meselelerin halini kolaylaştırabilir de onun için bu kadar serahat ve katiyetle yazıyoruz...” (Abaloğlu, 1924b, s. 1)

20 Mayıs 1924 tarihli nüshada, gazetede İstanbul Konferansı adıyla anılan Musul Konferansının başladığı ve Türk ve İngiliz murahhasların konferansa katılım süreciyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu sayıda “Anadolu Ajansının Resmî Tebliği” başlığı altında konferansın ilk gününde gerçekleşen celselerinde Türk heyeti adına konuşan Ali Fethi Bey’in Musul’ın “ırkî, coğrafi mütalaata müsteniden Irak ile Türkiye arasında tayini lazım gelen hattı hududa ait nazarını beyan” ettiği bilgisine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 1924d, s. 1).

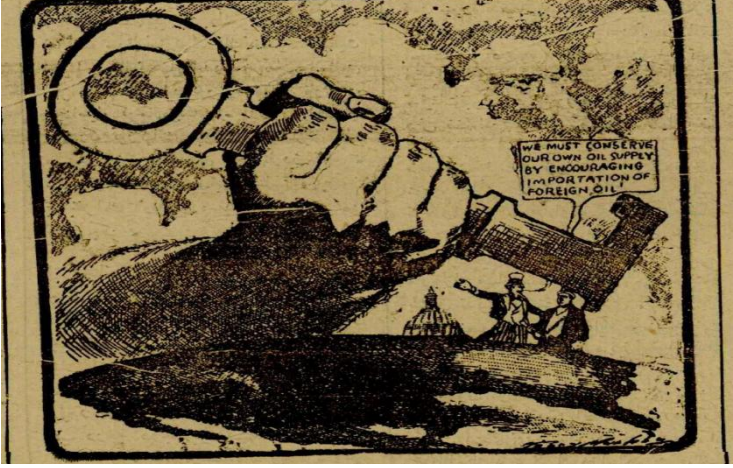

Resim 1. Musul Konferansı haberi (Cumhuriyet, 1924d, s. 1)

Yunus Nadi, 23 Mayıs 1924 tarihli “Konferans Etrafında” başlıklı yazısında İngiliz heyetinin Türkiye’nin güney sınırlarının Musul’un da kuzeyine çekilmesi gerektiği konusundaki görüşlerine ilişkin çok sert bir dille cevap vermiştir. Cevabında Misak-ı Millî sınırlarını hatırlatan başyazar, İngiltere’den bahsederken “İstilacı Avrupa devletleri” sıfatını kullanmış ve bölgedeki nüfusun Türk ve Kürtlerden oluştuğunu, Büyük Millet Meclisi’nin de Misak-ı Millî çerçevesinde farklı ırk ve unsurları Türk adı altında topladığını belirtmiştir (Abaloğlu, 1924c, s. 1). Yazısında “Yeni Türkiye” vurgusunu tekrar eden yazar, Musul meselesinde ırkî şartlar, siyasî ve askerî şartlar, iktisadî şartlar olmak üzere 3 ana başlığın ön plana çıktığını ifade etmiştir. Tarihî süreç içerisinde bu bölgede yaşayan halkın (Kerkük ve Süleymaniye de dâhil) Türk hududuna dâhil edilmesi gerekir. Bu istenirse bölge halkına sorularak da yapılabilir. Yunus Nadi, son olarak İngiliz-Türk dostluğunun Türkiye aleyhine devam eden müzakere ortamında “aciz ve garip” bir durumda kalacağını ifade etmiştir (Abaloğlu, 1924c, s. 1).

Cumhuriyet gazetesinin 26 Mayıs 1924 tarih ve 20 numaralı nüshasında manşetten verilen “Musul Meselesi Petrol Meselesidir” başlıklı haberde İngiliz hükümetinin Musul’a bakış açısının Türkiye’den farklı olduğu vurgulanmıştır. Haberin spotunda “Musul Konferansına akamete uğramış nazarıyla bakılabilir: Bizim nokta-i nazarımızla İngilizlerin nokta-i nazarı arasındaki farklar” ifadelerine yer verilmiş ve hemen altında İngilizleri tenkit

eden bir karikatüre yer verilmiştir. Karikatürün altında ise “Dünyaya hâkim olmak isteyen bunu sıkı tutmalıdır: Petrol!” ifadesine yer verilmiştir. Karikatürün içinde ise İngilizce “*We must conserve our own oil supply by encouraging importation of foreign oil*” (Yabancı petrol ithalatını teşvik ederek kendi petrol arzımızı korumalıyız) ifadelerini kullanan bir İngiliz adam resmedilmiş ve böylece İngiltere’nin kendi toprağı olmayan bölgelerde hak iddia etmesi nüktedan bir biçimde eleştirilmiştir (Cumhuriyet, 1924e, s. 1).

Resim 2. İngilizlerin Musul Meselesindeki tutumunu temsil eden karikatür (Cumhuriyet, 1924e, s. 1)

Aynı sayıda başyazar Yunus Nadi de “Zihniyet Hatası” başlıklı yazısında İngiliz heyetinin Türkiye’nin bu hususla ilgili olarak şu düşünceden ayrılmayacağını anlaması gerektiğini belirtmiştir: “Millî hudud ve hukuk namına kabul etmiş olduğumuz mütebimizden fedakârlık, binnefs bu asgari millî mevcudiyet üzerinden fedakârlık olacaktır.” Nitekim yazısının devamında Yunus Nadi, İngiliz delegesi Sir Percy Cox’un ırkî ve coğrafi açıdan yapılan değerlendirmelerde sanki bir İngiliz gibi değil de bir Arap gibi hareket ettiğini belirterek eleştirmiştir. Yunus Nadi’nin şu satırları hem İngiliz heyetine bir tenkit hem de *Cumhuriyet* gazetesinin millî kimlik inşası için millet kavramına ve Türk tarihine yaptığı atıf bakımından önemlidir:

Sir (Percy Cox) Haliç Konferansında herhangi bir kabile şeyhinin efrad ve erkânıyla görüşmediğini bilmeye muhtaç olmak mevkiinde olduğunu gösteriyor. Sir (Percy Cox)’un karşısında genç Türk Cumhuriyetinin herhangi bir Avrupalıdan zerre bile geri kalmayan murahhasları vardır, ve onların arkasında şeref ve haysiyetine en muazzez hukuku kadar ehemmiyet veren asil ve necip bir millet vardır. Biz tarihe bugün doğmadık, bizi asırlar tanır, Avrupa tanır ve hususiyle İngiltere dahi pek âlâ tanır, Sir!. (Abaloğlu, 1924d)

Musul müzakereleri, Türkiye’nin arzu ettiği gibi gitmemiş ve Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer alan Musul, Kerkük ve Süleymaniye bölgelerinin Türkiye sınırlarına dâhil edilmesi konusunda İngiliz heyet ile anlaşılammıştır. Bu süreçte Ali Fethi Bey’in önderliğinde olan Türk heyeti ise İngilizlerin Hakkâri’yi de kapsayan hudut genişletme talepleri konusunda son derece dirayetli davranmış fakat Musul konusunda bir anlaşma sağlanamamıştır. Çünkü İngiliz heyeti Britanya İmparatorluğu’nun bölgedeki menfaat ve hedeflerinden asla feragat etmeyecek bir tarzda müzakerelerini yürütmüştür, böylece İstanbul Konferansı’ndan bir netice çıkmamıştır. Konu Milletler Cemiyeti’ne bırakılmış ve Musul İngiliz mandası altındaki Irak’a bırakılmıştır (Kodal, 2024). *Cumhuriyet* gazetesi de müzakerelerin sonuna doğru neşrettiği içeriklerle konferansın sonuçsuz bittiğini fakat bunda Türkiye’nin değil İngiltere’nin sorumlu olduğunu bildirmiştir. 5 Haziran 1924 tarihli ve 30 numaralı nüshada manşetten paylaşılan haberde İngiltere hükümetinden Sir Percy Cox’a iletilen hususi mektupta meselenin Cemiyet-i Akvam’a bırakılacağı ifadesine yer verilmiş ve konferansa dair umutların kaybolduğu haber verilmiştir (Cumhuriyet, 1924f, s. 1).

Konferansın sonunda *Cumhuriyet* gazetesi ve başyazar Yunus Nadi, Haliç Konferansı'nın akamete uğramasından sorumlu olarak İngiliz heyetinin temsilinde İngiltere'yi göstermiştir. Yunus Nadi, İngiliz basınından *Orient News* gazetesinde Musul meselesiyle ilgili çıkan haberi tahlil etmiştir. Yazar *Orient News*'in görüşleriyle İngiliz heyetinin görüşleri arasında paralellik olduğunu belirterek söz konusu haberde yanlı/tarafli yönlerin olduğunu ifade etmiştir. Buna göre Yunus Nadi, *Orient News* gazetesinin iddia ettiği gibi ırkî anlamda Musul'da Türklerin azınlıkta olduğu ve Türkiye'ye bağlanmak istemediklerini önceki yazısında da belirttiği gibi bir “ara-yı umumiye” (halkoyu) ile tespit edilebileceğini söyleyerek reddetmiştir. Yunus Nadi'nin bu konuda özellikle Türk milletinin Misak-ı Millî çerçevesindeki tanımlaması son derece önemlidir. Zira bu tanımlama toplumsal hafızanın inşasına katkı sağlayarak günümüze kadar gelmiştir: “Türk Cumhuriyeti (Misak-ı Millî)ye ibtina eden (bina eden) millî hudutlarını prensip olarak tayin ederken Türklerle Kürtleri bu vatanın layenfekk (bölünmez) unsurlar ve erkânı addeylemiş olduğu malumdur. Bu bir hakikattir ki başka bir delile ihtiyacı olmayarak fiiliyat sahasında bütün kuvvet ve azameti ile yürümektedir” (Abalıoğlu, 1924e, s. 1).

Bu ifadeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet tanımında hâkim unsurları anlatması bakımından anlamlıdır. Ayrıca Yunus Nadi, yazısında İngiliz hükümetinin Sir Percy Cox'u temsilci olarak göndermesini eleştirmiş ve son olarak Musul meselesinin Cemiyet-i Akvam'a gönderilmesi konusunda “Yanlıs hesap Bağdat'tan döner” diyerek Türkiye'nin haklı bir ümit içinde olmayı sürdürmesi gerektiğini vurgulamıştır (Abalıoğlu, 1924e, s. 1).

Konferansın bitiminde *Cumhuriyet* gazetesi, Türkiye'yi temsil eden Ali Fethi Okyar'ın müzakerelerle ilgili son konuşmasını manşetten haber vermiştir. “Konferansın Son Celsesinde Fethi Bey'in Fevkalade Mühim Beyanatı ve Müdafaatı” başlığıyla verilen haberde Fethi Bey'in Türkiye'nin meşru ve haklı taleplerinin hiçbir şekilde dinlenmemesi ve konunun doğrudan Milletler Cemiyeti'ne bırakılmasına olan itirazı övülmüştür. Haberde Fethi Bey'in açıklamalarına yer verilmiştir (Cumhuriyet, 1924g, s. 1). Fethi Bey, Irak'ın kuzey hududunun Hakkâri'yi kapsamaması meselesini şu sözlerle eleştirmiştir: “Filhakika İngiliz heyet-i murahasası Hakkâri vilayetimize ait yeni bir arazi parçasının terkin taleb ediyor ve böylece Lozan müzakeratı esnasında ortaya konulması hiç kimsenin hatırlarından geçmemiş olan ve Lozan muahedesinin ne elinden, ne metninden mevcudiyeti istinbat edilemeyen (manası anlaşılamayan) yeni bir meseleyi ihdas ediyor” (Cumhuriyet, 1924g, s. 1).

Sonuç olarak *Cumhuriyet* gazetesi Musul meselesinde mevcut hükümetin politik duruşunu destekleyerek Misak-ı Millî sınırlarının korunması konusunda ulus devlete has bir duruş sergilemiştir. Türkiye için “yeni”, “genç” sıfatlarını kullanarak imparatorluktan ayrıldığını her fırsatta hatırlatmıştır. Ayrıca Türk milleti tarifini yalnızca ırka bağlı değil coğrafi ve tarihî gerçeklikler ve birliktelikler –mesela Kürtlerle uzun yıllar aynı toprakta yaşamak - gibi unsurlara dayandırarak tarif etmiştir. Bu yönüyle gazete ve Yunus Nadi, toplumsal hafızaya bir millî kimlik tanımlaması eklemiştir, ki bu tanım aradan geçen yüzyıldan sonra da hâlen büyük oranda geçerliliğini korumaktadır. İngiltere'yi ve İngiliz heyetini “öteki” ilan eden bir haber dilinin kullanıldığı görülmektedir. Bu da “biz” olan ulusu inşa ederken kullanılan yöntemlerden biridir. Dolayısıyla *Cumhuriyet* gazetesi Musul meselesi ve İstanbul Konferansı özelinde hazırlanan içeriklerde Misak-ı Millî'yi savunan, ırkçı olmayan, ekonomik menfaatleri ön planda tutan bir toplumsal hafıza, dolayısıyla ulus devlet inşa etmeye çalışmıştır.

4. 2. Fransa ve güney sınırları

Cumhuriyet gazetesinde dış politik gelişmeler çerçevesinde işlenen bir diğer konu ise Fransa'nın Suriye üzerinden Türkiye'ye çeşitli zamanlardaki baskıları olmuştur. 22 Mayıs 1924 tarihli sayısının ilk sayfasında “Fransızlar Şimdi de Hudud Karakollarımıza Taarruza Başladılar” başlığıyla verilen haberde Afrin üzerinden Türk karakoluna milisler ve askerler

yoluyla gerçekleştirilen saldırı hakkında bilgi verilmiştir. Kemal Salih tarafından aktarılan bilgiye göre Fransızlar, 17 Mayıs gecesi daha önce kendilerine ateş açıldığı gerekçesiyle karşılık verdiklerini söylemişlerdir (Cumhuriyet, 1924h, s. 1). Manşetten verilen bu haber güneyde Fransız mandası altındaki Suriye sınırında tam güvenliğin tesis edilemediğini, sınır konusunda hâlen birtakım belirsizliklerin olduğunu göstermektedir. Aslında 1921 antlaşması hükümlerine göre sınır belli olmasına rağmen güney sınırlarında bu tarz saldırı girişimlerinin yaşanması bölgeyi hassaslaştırmış, Türkiye kamuoyunu ise teyakkuza sevk etmiştir.

Resim 3. “Fransızlar Şimdi de Hudud Karakollarımıza Saldırdılar” başlıklı manşetten verilen haber (Cumhuriyet, 1924h, s. 1)

Aynı sayıda *Cumhuriyet* başyazarı Yunus Nadi, Fransa’nın güney sınırlarında özellikle Antakya ve çevresinde uyguladığı politikayı eleştiren bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıda Fransa’nın Suriye’deki varlığı sorgulanmış ve Türklere uygulanan nüfus politikasını sert bir şekilde eleştirmiştir. Şu ifadeler Yunus Nadi’nin ve gazetesinin bu konuda Fransızlara karşı bakışını göstermektedir:

Hayat hakkını bile haram eden bir idarenin hususi ve mümtaz bir idareyi temin ve tatbik ettiği hatta mantiken bile nasıl müdafaa nasıl kabul olunabilir? Mösyö Jose Corelli³’nin beyanatı içinde bir tahrir-i nüfus işi mezkûrdur. Güya maarif ve saire işlerini tanzim için bu tedbire tevessül olunmuş imiş. Belki mösyö Corelli bilmez, fakat işte bu tahrir-i nüfus işi Türkler hakkında yapılan mezalimin müstenidlerinden birini teşkil ediyor. Bu vesile ile oradaki Türklerin pek çoğunu Arap diye kaydetmek istiyorlar, Arap! (Abalıoğlu, 1924f, s. 1)

Fransa’nın güney sınırlarında oluşturduğu durum, *Cumhuriyet* gazetesi tarafından yine millî menfaatler ve hassasiyetler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Hatay’ın Lozan Antlaşması’nda dışarıda bırakılması Türkiye’nin Misak-ı Millî sınırları hedeflerinden birini gerçekleştirememesi anlamına geldiği için Türk kamuoyu için de önemli bir meseledir. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesi de bölgede Fransa idaresi altında yaşayan yoğun Türk nüfusunun asimile edilme riskini gündeme getirmiş ve bu bölgeyi millî kimliğe ve ulus devlete dâhil eden bir dil inşa etmiştir. Mesela eğitimi düzenlemek için uygulanan nüfus

³ Fransa’nın Türkiye temsilcisi olan isim Osmanlıcada kef+vav+re+lam+lam+ye şeklinde yazılmış Türkçe transkripsiyonu “Gürelli”, “Kürelli” şeklinde çevrilmektedir. Yapılan araştırmalarda aynı tarihlerde görev yapan aynı isimde bir elçiye rastlanamamıştır. Dolayısıyla söz konusu isim metinde “Corelli” olarak geçirilmiş fakat tam yazımının doğru olmayabileceği notu burada belirtilmiştir.

politikalarına sitem eden yazar, “Arap diye kaydetmek istiyorlar, Arap!” ifadesiyle öteki inşası gerçekleştirerek esasında “biz”e ait olan bir millî kimliğe atıfta bulunmaktadır.

Musul Konferansı’nın olumsuz gittiği sıralarda Fransa’nın da güney sınırları üzerinde kurmaya çalıştığı baskılar *Cumhuriyet* gazetesi tarafından ele alınan bir konu olmuş ve Türk dış politikası ile yeni ulus devletin itilaf devletleri ile temaslarının akıbetiyle ilgili olarak bazı tartışmalar ortaya çıkmıştır. Yunus Nadi, 24 Mayıs 1924 tarihli ve 18 numaralı nüshada neşrettiği “Türkiye ve Yalnız Türkiye” başlıklı yazısında bu dönemde itilaf devletleri ile Türkiye arasında yaşanan meseleleri ele almıştır. Yazara göre Türkiye’nin İngiltere veya Fransa ile olan anlaşmazlıkları, sürekli olarak devam edecek bir çatışma hâlini gerektirmez; fakat bu devletlerin de Türkiye’nin bağımsızlığını ve gücünü tanıması gerektiğini belirtmektedir. Şu ifadeler, Yunus Nadi’nin Türkiye’nin dış politik gelişmeler karşısındaki tutumunda olduğu kadar ulus devlet olarak müstakil yapısını vurgulaması bakımından önemlidir:

Kendi aleminde yaşamak ve kendi aleminde kuvvetlenmek siyasetini takip ile bir sulh ve sükun amili olarak yürümek isteyen ve bundan dolayı elbette daha kuvvetli olacağına şüphesiz nazarıyla bakılmak lazım gelen genç Türk Cumhuriyeti’nin şu hali ile kendisi için olduğu kadar dünya içinde dahi ihmal edilmeyecek bir kemiyet ve keyfiyet arz ettiği kendiliğinden gelen diğer bir hakikattir. Fakat biz bu iki hâlin ikincisini ikinci plâna atıyor ve kendimize sabit ve müstekar (hiç değişmeyen) hedef olarak şu düsturu almış bulunuyoruz:

- Türkiye ve Yalnız Türkiye!. (Abalıoğlu, 1924g, s. 1)

4. 3. İtalyan Tahşidatı

Musul meselesinden sonra *Cumhuriyet* gazetesinde en çok işlenen dış politik gelişme “İtalyan Tahşidatı” başlığıyla verilen ve İtalyanların askeri ve savaş malzemelerini yığmalarını konu alınan haberlerdir. 1 Haziran 1924 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde manşetten verilen habere göre İtalyanlar Sicilya’dan sonra Rodos adasına da asker çıkarmaya başlamıştır (Cumhuriyet, 1924j, s. 1).

Resim 4. İtalyan Tahşidatı haberi (Cumhuriyet, 1924j, s. 1)

Yunus Nadi ise aynı sayıdaki başyazısında olaya dair ilk değerlendirmesinde İtalyan tahşidatının bir tehdit olarak algılanmasının yersiz bir endişe olduğunu belirtmiştir. Yazar İtalya’nın Lozan Antlaşması’nı ilk kabul eden devlet olduğunu, Türkiye’ye karşı bir saldırı ihtimalinin ise girift milletler arası ilişkilerin yoğun olduğu bu çağda Dünya’yı yeni bir savaşa sürükleyebileceği için uzak bir ihtimal olduğunu vurgulamıştır. Fakat Türkiye’nin kendi millî menfaatleri için kendi savunmasını düşünerek temkinli olması gerektiğine de dikkat çekmiştir

(Abalıoğlu, 1924h, s. 1). Yunus Nadi'nin şu ifadeleri İtalyan tahşidatına dair görüşlerini özetler niteliktedir:

Mamafih meselenin her ihtimali mevzubahis olmaktan dolayı son cümlelerle bizzat kendimizin biraz ileri gitmekte olduğumuzu görüyoruz. Saydığımız esbabdan (sebepler) dolayı bizce bu tahşidat rivayetlerini ne fazla izam etmeye, ne de onlardan dolayı telaş ve endişeye düşmeye asla ve kat'a mahal yoktur. Evvela İtalya tarafından böyle bir teşebbüsata girişilebileceğine ihtimal vermek abestir, saniyen (ikinci olarak) her hâl ve ihtimale karşı hiç de gafil bulunmayan bir idareye mevduyuz (tevdi edilmişiz) (Abalıoğlu, 1924h, s. 1).

İtalyan tahşidatı, ilerleyen günlerde Türkiye'nin gündemini çok daha fazla meşgul eden önemli bir güvenlik meselesi hâlini almıştır. 2 Haziran 1924 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde manşetten verilen haberde Rodos'a asker yığılmasının Türkiye'den başka bir memleketi ilgilendirmeyeceği ve bunun açık bir tehdit olduğu belirtilmiştir. Gazetenin en üstüne sürmanşet olarak girilen haberde şu ifadeler yer verilmiştir: “İtalyanlar Rodos'ta asker tahşidine devam etmektedir – Ankara'da bu tahşidatın doğrudan doğruya bizi istihdaf ettiği (hedef gösterdiği) kanaati hâkimdir. Vaziyetin icap ettirdiği bilcümle tedbirlere tevessül edilmiştir – İcap ederse hatta Millet Meclisi dahi derhal içtimaa davet edilecektir” (Cumhuriyet, 1924k, s. 1). Haberin hemen altında ise Rika harflerle “Rodos tahşidatının Türkiye'den başka bir yere müteveccih olmasına imkân yoktur” ifadesine yer verilmiş; onun da altında Türkiye'nin Antalya – Söke bölgesinde ciddi tedbirler aldığı bilgisine yer verilerek “hiçbir siyasi tertibin alelgafle (boş bulunarak) yakalamasına imkân yoktur” denilmiştir (Cumhuriyet, 1924k, s. 1).

İtalyan tahşidatıyla ilgili yapılan bu haber, Musul ve Antakya gibi Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Ege adalarının tehlike altında olduğu endişesini taşımaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi İtalya'nın asker yığma girişimini bir tehdit olarak algılamış; verdiği tepkiyle Türk kamuoyunu canlı tutmaya çalışarak millî güvenliği sağlamak için atılan adımları bildirerek millî bir birlik oluşturmak istemiştir. Dolayısıyla bu içeriklerle Gerbner'in (2014) de dediği gibi vatandaşlara olayların/yapılanların ne anlama geldiği öğretilmeye çalışılmıştır. Medya burada da bir toplumsal hafıza işlevi görerek ulus devletin hassasiyet gösterdiği –Misak-ı Milli sınırları gibi- çerçeveyi ve sınırları belirlemiştir.

Yunus Nadi, 3 Haziran 1924 tarihli nüshada kaleme aldığı “Sulh ve Sükûnun Hakkı” başlıklı yazısında İtalyan tahşidatı meselesinde Türkiye'nin ve Türk kamuoyunun haklı olduğunu belirtmiştir. Zira başyazara göre İtalya, madem Türkiye ile dostane ilişkiler kurmak isteyen bir devlet ve madem Rodos'a intikal eden askerlerin Türkiye'yi ilgilendirecek bir durum için oraya getirilmediğini elçilik yoluyla aktarıyor, o zaman iki devlet gibi bu tarz hareket ve girişimlerle ilgili olarak resmî yolla bilgilendirmelerin zamanında yapılması gerekmektedir. Aksi taktirde oluşacak bir sessizlik İtalya-Türkiye ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu sebeple ilişkilerin olumlu bir seyir kazanabilmesi için İtalya'nın hedef ve maksatlarını açık bir şekilde ortaya koyması ve bu sayede ikili ilişkilerin düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Abalıoğlu, 1924j, s. 1).

Yunus Nadi'ye göre İtalya tahşidatı meselesi, İtalya'nın sessiz kalmasından dolayı büyümüştür. Esasında İtalya'nın henüz dünya savaşı sonlanalı çok uzun bir süre olmamışken böyle bir teşebbüse girişmesi zaten mantıklı değildir. *Cumhuriyet* başyazarına göre İtalya'nın Trablusgarp saldırısı, hâlâ zihinlerde acı bir hatıra olarak kaldığı için tereddüt ve emin olmama hâli devam etmektedir. Ayrıca bir “faraziye” olarak nitelendirdiği varsayımına göre saldırı ihtimali Irak ve Suriye sınırlarındaki karışık durumdan faydalanma gibi bir zamana denk düştüğü için oluşmuştur. Esasında burada İtalya'nın sessizliği sonucu üretilen doğruluktan uzak fakat Trablusgarp hatıraları sebebiyle de imkânsız olmayan varsayımlar ancak resmî bir açıklama ile sonlandırılabilir (Abalıoğlu, 1924k, s. 1). Yunus Nadi, burada da tarihe başvurmuş ve geçmişteki bir hadise ile güncel hadise arasında benzerlik kurmak suretiyle İtalya'yı “bildiğimiz öteki” şeklinde tasnif etmiş ve milleti uyanık olmaya davet

etmiştir. Bu sayede de milleti, ötekinden ayırarak “biz” Türk ulus kimliğini farklı bir şekilde konumlandırmıştır.

İtalyan tahşidatı meselesi, 5 Haziran 1924 tarihli gazetede neşredilen haber ve Yunus Nadi’nin başyazısıyla son bulmuştur. İlk sayfadan neşredilen haberde “Gerek Sinyor Musolini’nin kat’i teminatı, gerek Atina’daki İtalyan sefirinin Yunan hükümetine izahatı muhik (doğru) endişelerimizi teskin eyleyecek mahiyettedir” ifadesine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 1924l, s. 1). Aynı sayıda Yunus Nadi ise süreci kısaca özetledikten sonra Türkiye’nin diğer devletlerle barış içinde yaşamayı arzu eden bir memleket olduğuna atıfta bulunmuştur. Ayrıca başyazar, herhangi bir olumsuzluk senaryosu karşısında dayanılan fikri şu sözlerle açıklamıştır: “Biz mevcudiyet ve istiklalimizi vatanımızın son kaya parçası üzerinde dahi müdafaaya azim etmiş bir milletiz” (Abalıoğlu, 1924l, s. 1). Yazar, bu sözleriyle yine tarihî süreçte toplumsal hafızaya kazınan “bağımsız”, “vatansever”, “milliyetçi” Türk millî kimliğini ön plana çıkararak ulus-devlet içinde yaşayan insanları bu değerler etrafında toplamıştır.

Sonuç

Modernleşme sürecinin bir sonucu olarak görülen ulus devletler, siyasî, iktisadî ve sosyal gelişmelerin de etkisiyle milletler çağıının kapısını aralamıştır. Ulusların inşasının modern dönemlerin zorunlu bir sonucu olduğu görüşünü savunan milliyetçilik kuramları, milletlerin aynı dil ve kültür birliği etrafında toplanmasını mümkün kılan olguların son derece belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra ulus devletlerin inşasında ortak toplumsal hafızanın rolü de büyük bir önem taşımaktadır. Zira bir grubun veya toplumun kültürel birliğini ve ortak değerlerini tesis eden kolektif bellektir ve nesilden nesile aktarılacak millî kimliğin oluşmasına da katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal hafızanın oluşmasında en etkili yöntem anlatı teknikleridir. Kitle iletişim araçları toplumsal hafızanın sürdürülmesinde ve insanlara aktarılmasında rol oynayan anlatılar sunmaktadır. Bu bağlamda medya, toplumsal hafızanın oluşturulması ile ulus devletin ve millî kimliğin inşa edilmesinde, milliyetçi söylemlerin yeniden üretilmesinde son derece etkilidir. Medya/basın yoluyla muhtelif anlatılar ile o günün tarihi yazılmakta, tarih ise ulus devleti oluşturan toplumsal hafıza yoluyla şekillenmektedir.

Bu çalışmada *Cumhuriyet* gazetesinin ulus devlet inşasında nasıl bir rol oynadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet’in kurucu kadrosunun teşvikiyle kurulan *Cumhuriyet* gazetesi, bu kuruluş sürecine paralel olarak Erken Cumhuriyet dönemi hükümetlerini destekleyen bir yayın politikasıyla neşredilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi Türkiye’nin Misak-ı Millî sınırları çerçevesinde çizdiği diplomatik meselelerin başında millî güvenliği ilgilendiren hadiselerin tam ortasında doğmuştur. Bu çalışmada da gazetenin kuruluşunda yaşanan dış politik gelişmelere bakışı ve ürettiği içerikleri toplumsal hafıza, ulus devlet ve millî kimlik inşası gibi kavramlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi, incelenen dönemde Musul meselesi, güney sınırları ve İtalyan tahşidatı olayları üzerinden bir ulus-devlet inşası gerçekleştirmiştir. Bu süreçte üzerinde en çok durduğu konu Musul meselesi ve bu meselenin çözümü için toplanan İstanbul Konferansı olmuştur. Musul, İngiliz mandasındaki Irak topraklarında kaldığı hâlde Türkiye’nin Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer aldığından Türkiye için önemli bir bölgedir. Gazeteye göre İngiltere, petrol ve gaz kuyuları için Musul’dan vazgeçmek istememiştir. Ayrıca Lozan antlaşmasında yer verilmemesine rağmen Türkiye’de Hakkâri’yi de içine alan kuzey bölgelerini Irak sınırı olarak belirlemek istemiştir. Bu durum *Cumhuriyet* ve başyazarı Yunus Nadi tarafından sert bir dille eleştirilmiştir.

Musul meselesiyle ilgili içeriklerinde *Cumhuriyet* gazetesi “öteki” inşası üzerinden bir “biz” yani Türk kimliği inşa etmeye çalışmıştır. İngiltere’yi “işgalci” ve “istilacı” bir şekilde tanımlamış, uzlaşmaz tutumu sebebiyle eleştirmiştir. Ulus devlet inşası, daha çok Misak-ı

Millî sınırları ve Türk kimliğinin bağımsızlık yanlısı karakteri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca başyazar Yunus Nadi Türkiye Cumhuriyeti'ni "genç" ve "yeni" gibi sıfatlarla vurgulayarak ulus devletin modern bir yapı olduğuna gönderme yapmıştır. Bu yapı, hukukunu koruyan ve uluslararası ilişkilerde de diğer devletlerle eşitlik esasını arayan liberal demokratik sistemleri çağrıştırmaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemindeki diğer dış gelişmeler ise Fransa'nın Suriye sınırındaki saldırıları ve mandası altındaki Antakya bölgesinde gerçekleştirdiği nüfus politikalarıdır. Yunus Nadi, Antakya Türklerinin nüfusa Arap olarak kaydedilmesine karşı çıkmış ve burada da Türk kimliğinin korunması gerektiğini belirterek tıpkı Musul'da olduğu gibi burada da "biz"i yani Türklüğü öne çıkarmıştır. Bunun yanı sıra "Türkiye, Yalnız Türkiye" söylemiyle milliyetçi söylemi medya yoluyla yeniden üreterek toplumsal hafızaya taşımıştır.

Gazetenin bu dönemde incelediği ve ulus-devlet hassasiyetini ortaya koyan son gelişme ise İtalyan tahşidatıdır. İtalya'nın Rodos adasına asker yığması *Cumhuriyet* gazetesi tarafından millî güvenliği ilgilendiren bir mesele olarak sunulmuştur. Nitekim Misak-ı Millî sınırları içinde olan Ege adaları, stratejik açıdan önemi haiz bir konudur. Bu meselede tarihe başvuran *Cumhuriyet* gazetesi, İtalya'yı Trablusgarp Savaşı'ndaki tutumuyla ilişkilendirmiş ve oluşan millî güvenlik endişesinin ve güvensizlik ikliminin sebepsiz olmayabileceği görüşüyle *anakronik* bir yaklaşım sergilemiştir. Ayrıca Türk milletinin bağımsızlığı uğruna her şeyi göze alabileceği söylemiyle hem tarihi yeniden kurmakta hem de medya yoluyla milliyetçi söylemi yinelemektedir.

Cumhuriyet gazetesinin ürettiği içerikler, dönemin iktidarı ve aynı zamanda Cumhuriyet'in kurucu iradesinin politik yaklaşımını tasdik eden ve destekleyen bir çerçeveye sahiptir. Ulus-devlet inşasının ırka bağlı olmayan bir Türk kimliği tanımlaması üzerinden yapılması, Misak-ı Millî sınırları konusunda gösterilen hassasiyetin gazete sütunlarına yansması ve "biz"i yani Türk millî kimliğini vurgulaması ve bu sayede bir ulus-devlet inşası gerçekleştirilmesi *Cumhuriyet* ile dönemin hükümeti arasındaki politik uzlaşa noktaları olarak ön plana çıkmıştır.

Sonuç olarak Misak-ı Millî sınırlarını ilgilendiren her üç olay da *Cumhuriyet* gazetesi tarafından millî kimliğin inşa edildiği, ulus-devletin tanımlandığı ve millet merkezli milliyetçi söylemin üretildiği konular olarak Türk basınında yer etmiştir. Anderson'un (2020) hayali cemaat dediği millet, gazetenin sütunlarında hür, vatansever ve güçlü şekilde tasavvur edilmiş, Ziya Gökalp'in (2006) dil topluluğunun milleti inşa ettiği görüşünü doğrulamış ve yeni kurulan modern ulus devletin özelliklerini halka tanıtmıştır. Dolayısıyla *Cumhuriyet* gazetesi, ürettiği içerikler yoluyla toplumsal hafızayı şekillendirmiş ve iktidarın hedeflediği ulus devlet inşasına ve millî kimliğin oluşmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Abaloğlu, Y. N. (1924a, 17 Mayıs). Lozan'ın tamamıyeti. *Cumhuriyet*, No: 11, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924b, 19 Mayıs). Musul müzakereleri. *Cumhuriyet*, No: 13, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924c, 23 Mayıs). Konferans etrafında. *Cumhuriyet*, No: 17, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924d, 26 Mayıs). Zihniyet hatası. *Cumhuriyet*, No: 20, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924e, 6 Haziran). Konferansın akameti. *Cumhuriyet*, No: 31, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924f, 22 Mayıs). J. Corelli beyanatı. *Cumhuriyet*, No: 16, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924g, 24 Mayıs). Türkiye ve yalnız Türkiye. *Cumhuriyet*, No: 20, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924h, 1 Haziran). Yine İtalyan tahşidatı. *Cumhuriyet*, No: 26, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924j, 3 Haziran). Sulh ve sükûnun hakkı. *Cumhuriyet*, No: 28, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924k, 4 Haziran). İtalya'nın sözünü bekliyoruz. *Cumhuriyet*, No: 29, s. 1.
 Abaloğlu, Y. N. (1924l, 5 Haziran). İki taraf da sevindi. *Cumhuriyet*, No: 30, s. 1.

- Ahuvia, A. (2001). Traditional, interpretive, and reception based content analyses: Improving the ability of content analysis to address issues of pragmatic and theoretical concern. *Social Indicators Research*, 54, 139-172.
- Anderson, B. (2020). *Hayali cemaatler* (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Arıkan, M. (2023, 14 Mart). "Cumhuriyet Gazetesi". *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim adresi (20 Mayıs 2025): https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1230/Cumhuriyet_Gazetesi
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Başaran İnce, G. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Böke, P. (1994). "Yeni Gün"den "Cumhuriyet"e Yunus Nadi (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Connerton, P. (2014). *Toplamlar nasıl anımsar?* (A.Şenel, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cumhuriyet. (1924a, Mayıs 7).
- Cumhuriyet. (1924b, 13 Mayıs). Musul meselesi İngiltere için gaz meselesidir, No: 7, s. 1-2.
- Cumhuriyet. (1924c, 17 Mayıs). İngilizlerin Musul heyet-i murahhasası dün geldi, No: 11, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924d, 20 Mayıs). Nokta-i nazar çok farklıdır, No: 14, s. 1-2.
- Cumhuriyet. (1924e, 26 Mayıs). Musul meselesi petrol meselesidir, No: 20, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924f, 5 Haziran). Musul hakkında cevabımız İngilizlere bugün tebliğ edilecek ve vaziyet tayin edecektir, No: 30, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924g, 8 Haziran). Konferansın son celsesinde Fethi Bey'in fevkalade mühim beyanatı ve müdafaatı, No: 33, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924h, 22 Mayıs). Fransızlar şimdi de hudud karakollarımıza taarruza başladılar, No: 16, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924j, 1 Haziran). İtalyanlar Sicilya'dan sonra, Rodos'a da tahşidata başladı, No: 26, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924k, 2 Haziran). İtalyanlar Rodos'ta asker tahşidine devam etmektedir, No: 27, s. 1.
- Cumhuriyet. (1924l, 5 Haziran). Rodos tahşidatı meselesine kapanmış nazarıyla bakabiliriz, No: 30, s. 1.
- Diken Yücel, D., ve Yücel, Ö. F. (2024). Media and memory on the 6 February 2023 earthquakes: The case of Malatya. *Folklor/Edebiyat*, 30(120 Ek), 1331-1350.
- Drisko, J. W., & Maschi, T. (2016). *Content analysis. Pocket guides to social work research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Durur, E. K. (2011). Milliyetçilik söylemi ve medya. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 35-50.
- Gellner, E. (2018). *Uluslar ve ulusçuluk* (G.G. Özdoğan & B. E. Behar, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Gerbner, G. (2014). *Medyaya karşı* (G. Ayas, V. Batmaz, & İ. Kovacı, Çev.). (M. Morgan, Der.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Greenfeld, L., ve Eastwood, J. (2007). National identity. C. Boix, S. C. Stokes (Ed.), *The Oxford handbook of comparative politics* (s. 256-273.) içinde. New York: Oxford University.
- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (2006). *Geleniğin icadı* (M. Murat Şahin, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hobsbawm, E. J. (1995). *1780'den günümüze milletler ve milliyetçilik* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Kaya, A. E. E. (2010). Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşundan günümüze kısa tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-91.
- Kocabaş, O. (2020). Hafıza mekânı olarak roman: Yeşil Gece romanında tahakküm, değişim ve bellek. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 5(2), 60-72.
- Kodal, T. (2024). Haliç-İstanbul konferansı (19 Mayıs-5 Haziran 1924). *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim adresi (22 Mayıs 2025): [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1804/Hali%C3%A7-%C4%B0stanbul_Konferans%C4%B1_\(19_May%C4%B1s-5_Haziran_1924\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1804/Hali%C3%A7-%C4%B0stanbul_Konferans%C4%B1_(19_May%C4%B1s-5_Haziran_1924))
- Millî Kütüphane (2025). Dijital Kütüphane Sistemi. Erişim adresi (10 Mayıs 2025): <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/>
- Mora, N. (2008). Medya ve kültürel kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Özkırımlı, U. (2009). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Sarlo, B. (2012). *Geçmiş zaman: Bellek kültürü ve özneye dönüş üzerine bir tartışma* (P. B. Charum & D. Ekinci, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Smith, A. (1994). *Millî kimlik* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Temel, F. (2020). Türkiye'de Cumhuriyet vatandaşının inşasında basın. *Selçuk İletişim*, 13(2), 409-437.
- Traverso, E. (2009). *Geçmiş kullanma kılavuzu* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Versus Kitap.
- Türkoğlu, N. (2010). *Toplumsal iletişim*. İstanbul: Urban Kitap.
- Williams, R. (2017). *Kültür ve toplum 1780-1950* (U. Kocabaşoğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ziya Gökalp (1990). *Türkçülüğün esasları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ziya Gökalp (2006). *Türkleşmek İslamlaşmak muasırlaşmak*. Ankara: Akçağ Yayınları.